הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא** [–שם מקום], **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, נאמר (ויקרא יא לא) 'כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב', **יָכוֹל** לא יתחייב אלא אם נגע **בְּכוּלָּן** – בכל השרץ, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם לב) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא', היינו אף הנוגע בחלק מהם. **אִי 'מֵהֶם' יָכוֹל** יטמא גם אדם הנוגע **בְּמִקְצָתָן** ואפילו במשהו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'בָּהֶם'**, שאינו נטמא עד שיגע בשרץ כולו. **הָא כֵּיצַד** תתיישב סתירה זו, **אֶלָּא עַד שֶׁיִּנַּע בְּמִקְצָתָן** אבל שהוא בגודל כזה **שֶׁהוּא בְּכוּלָּן** – שיש שרץ באותו גודל, **וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים** את השיעור הנצרך לקבלת טומאה, **בְּכַעֲדָשָׁה**, **שֶׁבֵּן חַוְמֶט** [–מין שרץ] **בְּתִחַלַּת בְּרִיָּתוֹ** – דהיינו, כשנתרקם כל גופו קודם שנולד, גודלו הוא **בְּכַעֲדָשָׁה**, ועל כן אף הנוגע במקצת משרץ גדול, נטמא אם שיעורו הוא בכעדשה שהוא גודל של חומט בתחילת בריתו.

מבארת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ שִׁיעוּרָא נְמִירֵי לָהּ** – מדברי הברייתא יש ללמוד לדין בריה שאם נקצצו רגלי הנמלה אף שיכולה היא לחיות, אינה חשובה בריה והאוכלה פטור, שהרי חומט זה אם יקצצו רגליו יהא שיעורו פחות מכעדשה, ובכל זאת קבעו חכמים שיעור טומאה בכעדשה, והיינו שאם יקצצו רגליו אין בו דין בריה ואינו מטמא, וממילא אף נמלה שנקצצו רגליה אינה 'בריה'.

הגמרא דוחה: **אָמַר רַב שְׁמַעְיָה, כִּי בְּעָנָן שִׁיעוּרָא, דִּבְדִלֵּא הָוֵי כַּעֲדָשָׁה לֹא מְטַמֵּא** – מה שנאמר שאין מטמא חומט בפחות מעדשה, זהו משום **דְּלֹא נָפְלָה בָּהּ נְשָׁמָה**, שמאחר שעדיין לא נולד, אם יקצצו רגליו עתה שוב לא תהא בו נשמה ולא יוכל להוולד, **אֲבָל** שרץ **שֶׁנָּפְלָה בָּהּ נְשָׁמָה לֹא** נאמר שבלא רגלים אינה מטמאה, ולכן גם בנמלה ללא רגליים יתכן שיש לה דין 'בריה', והאוכלה חייב. מסיקה הגמרא: **תֵּיבָעֵי לָךְ** – עדיין הספק בעינו עומד:

שנינו במשנה (לעיל מט:): על אלו טומאות הנזיר מגלח וכו', על **הַשְּׁדֵרָה** ועל **הַגּוּלְגּוֹלֶת: אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, האם **שְׁדֵרָה** וגם **גּוּלְגּוֹלֶת תְּנַן** ונטמא רק בשניהם יחד, **אוֹ דִלְמָא** הכוונה **הִיא אוֹ** שנטמא **בִּשְׁדֵרָה אוֹ** שנטמא **בְּגוּלְגּוֹלֶת** כל אחת לבדה.

הגמרא מנסה לפשוט: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא לגבי טומאת אהל, **שִׁשְּׁדֵרָה** של מת **שֶׁגֵּירַד** – שבר את **רוֹב** העילעין – הצלעות **שָׁבָּה**, המחוברות בשדרה, **טְהוֹרָה** היא מלטמא את השוהה עמה באהל, מאחר שבטל שם שדרה ממנה, ואינה מטמאה אלא במגע ומשא. **וּבאופן שהיא מונחת בְּקֶבֶר**, אזי **אֲפִילּוּ** אם **מְשׁוּבֶּרֶת** – נשברו רוב הצלעות ועדיין מחוברות הם בשדרה, **אוֹ מְפוֹרֶקֶת** – או אפילו אם נעקרו הצלעות לגמרי ממקומם, **טְמֵאָה**, **מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר** מצרף את הצלעות השבורות והמפורקות, כאילו מחוברות הם בשדרה. משמע מדברי הברייתא, **שַׁטַּעֲמָא** שאין השדרה מטמאת באהל **מִשּׁוּם דְּנִיגַּד** ושבר את רוב הצלעות המחוברות בה, **הָא לֹא נִיגַּד** ונשארו בשלימותן **טָמֵא** אף בלא הגולגולת, **שְׁמַע מִינָּהּ 'אוֹ שִׁדְרָה אוֹ גוּלְגּוֹלֶת' קָתָנֵי**.

דוחה הגמרא: **הָא לֹא קָתָנֵי** – לא ניתן לדייק זאת מדברי הברייתא שאם לא נשברו הצלעות מטמאת השדרה, מאחר שאין הברייתא עוסקת אלא באופן שנשברו הצלעות, **וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא **דְּכִי נִיגַּד טָהוֹרָה** – שבאופן כזה שנשברו הצלעות אין השדרה מטמאת, **וְאִידָךְ** – באופן שלא נשברו הצלעות, **תֵּיבָעֵי לָךְ** – עדיין ישנו מקום להסתפק אם מטמאת בלא הגולגולת.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת, על מנת לפשוט הספק מדבריה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא העוסקת במחלוקתם של רבי עקיבא ורבנן לגבי צירוף טומאה הבאה משני מתים, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁשָּׁה הִדָּרִים** בדיני צירוף טומאה היה **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** טומאת אהל, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין**, ולאחר מכן **חָזַר בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא** מדבריו, וטיהר. וכן היה **מַעֲשֶׂה שֶׁהֵבִיאוּ קוּפָּה מְלֵאָה עֲצָמוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל טַרְסִיִּים** – צורפי נחושת, **וְהִנִּיחוּהָ בַּאֲוִיר** – במקום שאינו מקורה, כדי שלא ייטמאו כל הנכנסים לבית הכנסת בטומאת אהל המת, **וְנִכְנַס תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא וְכָל הָרוֹפְאִים [עִמּוֹ]** על מנת לבדוק האם עצמות אלו הינם ממת אחד או משנים, **וְלאחר בדיקתם אָמְרוּ שֵׁאֵין כָּאן שְׁדֵרָה שלימה מֵמֵת אֶחָד**, אלא בצירוף מכמה מתים, ועל כן טיהרו חכמים עצמות אלו מטומאת אהל. ומבואר שם, שאף רבי עקיבא נמנה על המטהרים, והיינו שחזר בו מסברתו שטומאה הבאה משני מתים מצטרפת.

ומבארת הגמרא כיצד ניתן לפשוט הספק מדברי הברייתא: **מַעֲמָא דְּלֵיכָּא שְׁדֵרָה דְּמֵחָדָא** – טעם הדבר שטיהרו חכמים שדרה זו מטומאת אהל, מאחר שאינה ממת אחד אלא מכמה מתים, **הָאֵיכָּא אוֹ שְׁדֵרָה אוֹ גּוּלְגּוֹלֶת דְּמֵחָדָא, נָזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֶיהָ** – אך אילו היתה לפנינו שדרה ממת אחד או גולגולת ממת אחד היו חכמים מטמאים טומאת אהל, ואף הנזיר היה מגלח עליה, **שְׁמַע מִינָּהּ אוֹ שְׁדֵרָה אוֹ גּוּלְגּוֹלֶת תְּנַן** – מוכח אם כן מדברי הברייתא, שאף שדרה לבדה או גולגולת לבדה מטמאים טומאת אהל, וממילא אף הנזיר מגלח עליהם.

דוחה הגמרא: לא ניתן לפשוט ספק זה מדברי הברייתא, מאחר שיתכן לומר **שֶׁלֹּא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – כלומר, שכוונת הברייתא להשמיענו חידוש גדול יותר, אף שאינו נצרך לדינא. והיינו, **לֹא מִיבַּעְיָא שְׁדֵרָה וְגוּלְגּוֹלֶת דְּמֵמֵת אֶחָד לֵיכָּא** – לא זו בלבד שאין בעצמות אלו שדרה וגולגולת ממת אחד, וממילא אין בהם טומאת אהל, **אֶלָּא אֲפִילּוּ אוֹ שְׁדֵרָה מֵמֵת אֶחָד אוֹ גּוּלְגּוֹלֶת מֵמֵת אֶחָד לֵיכָּא**.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת, על מנת לפשוט הספק מדבריה: **תָּא שְׁמַע, מְמַנְיָנָא** – מדברי הברייתא המונה את הדינים שנחלקו בהם רבי עקיבא וחכמים לענין צירוף טומאה משני מתים, ואומרת, **וּמַה הֵן שִׁשָּׁה הִדָּרִים שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין**, האחד, **עַל אֹהֶל** שלם **מִן הַמֵּת, שֶׁבָּא** על ידי צירוף שני חצאי איברים **מַשְׁנֵי מֵתִים**. השני, **וְעַל אֹהֶל** שלם **מִן הַחַי שֶׁבָּא** על ידי צירוף שני חצאי איברים **מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם** חיים. השלישי, **וְעַל חֲצִי קֶבֶר עֲצָמוֹת שֶׁבָּא** מצירוף עצמותיהם של **שְׁנֵי מֵתִים**. הרביעי, **וְעַל רְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת הַבָּא מִשְּׁנַיִם**. החמישי, **וְעַל עֶצֶם כְּשְׂעוֹרָה** הבא אפילו ממת אחד **שֶׁנֶּחְלַק לִשְׁנַיִם** – לשני חלקים, ושניהם לפנינו. השישי, **וְהַשְּׁדֵרָה וְהַגּוּלְגּוֹלֶת** הבאים מצירופם של שני מתים.

המשך מעמוד הקודם

וידועה הוראת-פתגם רבנו הזקן, מ'דארף לעבן מיט דער צייט, הכוונה מיט דער סדרה פון דער וואך, וידוע פירוש תורת החסידות בפסוק האמור.

ויהי רצון שיקיים החלטתו בפועל, בהתמדה ושקידה ובהתלהבות חסידותית - בנגלה ובחסידות גם יחד ובהידור בקיום המצות, והשי"ת יצליחו גם כפירוש השני אשר **אראך**, שמראים ומגלים הכחות הפנימים שישנם בו שיפעלו פעולתם ועד לחיי היום יומים, ועוצם וערך כחות הפנימים הרי מובן ומבואר בכ"מ.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אוֹ שְׁדֶרָה אוֹ גּוּלְגֹּלֶת מטמאות, כל אחת בפני עצמה, הֲנֵי שִׁבְעָה חַיָּין – אם כן נחלקו רבי עקיבא וחכמים בשבעה דברים, ששדרה וגולגולת נמנות לשתים, ואילו בדברי הברייתא מבואר שנחלקו רק בששה דברים.

דוחה הגמרא: כִּי קָתָנֵי – מה שנמנה במנין הששה (סִימָן יָחִיד שֶׁהוּא גַּיְילַח וְאֶחָד) הוא רק כָּל הֵיכָא דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ רַבִּים – דינים שבהם נחלקו הרבים על דברי רבי עקיבא, לְאַפּוֹקֵי – ואין נמנה עֶצֶם כְּשֶׁעוֹרָה דְּיָחִיד הוּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ – שלא נחלק עליו אלא תנא יחיד, דְּתַנְיָא בברייתא, עֶצֶם כְּשֶׁעוֹרָה שֶׁנֶּחְלַק לִשְׁנַיִם, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְטַהֵר, שרק רבי יוחנן בן נורי נחלק עליו.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא, כִּי קָתָנֵי – מה שנמנה במנין הששה אֵבֶר מִן הַמֵּת, אבל אֵבֶר מִן הַחַי לֹא קָתָנֵי – אין הברייתא מונה בכלל הששה, שנמנים רק הנוגעים לאברים מן המת.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי קָתָנֵי – מה שנמנה במנין הששה כָּל הֵיכָא דְּנָזִיר מְנַזַּחַ עַל אֲהִילוֹ – אם נטמא בו באהל, לְאַפּוֹקֵי עֶצֶם כְּשֶׁעוֹרָה דְּלֹא מגלח הנזיר באופן זה, שאין מטמאת בטומאת אהל.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא כִּי קָתָנֵי – מה שנמנה במנין הששה כָּל הֵיכָא דְּהָדַר בֵּיהּ – מה שחזר בו רבי עקיבא אחר כך והודה לדברי חכמים, לְאַפּוֹקֵי רְבִיעִית דָּם דְּלָא הָדַר בֵּיהּ – שבדין זה לא חזר בו, דְּאָמַר לֵיהּ רַבִּי לְבַר קַפָּרָא לֹא תִּשְׁנֶה רְבִיעִית דָּם בַּחֲוָרָה – בכלל הדינים שחזר בו רבי עקיבא, שֶׁהָרֵי לְמוּדוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא בְּיָדוֹ – שהרי ממשיך לשנות דין זה לתלמידיו, וְעוֹד שֶׁהַמִּקְרָא מְסַיְּעוֹ שנאמר (ויקרא כא יא) 'וְעַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא', שתיבת 'נפשות' היא בלשון רבים ותיבת 'מת' היא בלשון יחיד, ויש ללמוד מכך שרביעית דם שנפש אדם תלויה בה, מטמאת אף כאשר היא באה משתי נפשות, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַד סוֹף יָמָיו של רבי עקיבא, יודעני שֶׁהָיָה מְטַמֵּא ולא חזר בו, אבל אִם מִשֶּׁמֵּת חָזַר בּוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ. ודרך הלצה אמר כן, מאחר שהיה ברור לו שלא חזר בו רבי עקיבא. תָּנָא, הוּשְׁחֲרוּ שִׁנָּיו של רבי שמעון מִפְּנֵי תַּעֲנִיּוֹתָיו שהתענה ימים רבים לכפר על דבריו, שנתחרט על מה שאמר מפני שאין זו מידת דרך ארץ לומר כן על רבו.

עוד לגבי הספק בשדרה וגולגולת: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, רוֹבַע קב עֲצָמוֹת המטמא באהל, הוא גם מִן הָעֲצָמִים – אף ממקצתן של עצמות המת, אוֹ מִשְּׁנַיִם אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עצמות מן המת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, רוֹבַע קב עצמות המטמא באהל, מִן הַגֻּלְגֹּלֶת – עליו להיות מעיקר הגוף, מֵרוֹב הַבְּנְיָן – מעצמות הירכיים והשוקיים שהם רוב גובהו של אדם, אוֹ מֵרוֹב הַמִּנְיָן – ממאה עשרים וחמשה אברים, שהם רוב ממנין מאתים ארבעים ושמונה אברים שיש בגופו של אדם.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יָכוֹלְנִי לַעֲשׂוֹת דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל כְּאֶחָד שלא יחלקו, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי הָאוֹמְרִים מִשְּׁנַיִם אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה הכוונה אוֹ מִשְּׁנֵי שׁוֹקַיִם וְיָרֵךְ אֶחָד אוֹ מִשְּׁנֵי יְרֵכַיִם וְשׁוֹק אֶחָד, הוֹאִיל וְעצמות אלו הינם רוֹב (גובהו) [בְּנְיָינוֹ] שֶׁל אָדָם מִגֻּבָּהּ, דהיינו רוב הבנין שאמרו בית הלל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מִן הַגֻּלְגֹּלֶת, אוֹ מֵרוֹב בְּנְיָן אוֹ מֵרוֹב מִנְיָן, שמוסיפים על דברי בית שמאי אף רוב המנין אברים שבגוף, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָן בְּמִפְרְקֵי יָדַיִם וְרַגְלַיִם – ודבר זה יתכן באצבעות הידים והרגלים, שמספר העצמות שבהם גדול, אך מאחר ועצמות אלו הינן קטנות, אין בהן שיעור רוב בנין הגוף. שבית שמאי נקטו דוגמא מעצמות שהינן רוב בנין הגוף, ואילו בית הלל נקטו דוגמא מעצמות שהינן רוב ממנין אברי האדם.

שַׁמַּאי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ רובע הקב הבא מן עֶצֶם אחת מטמא באהל, ובתנאי שעצם זו הינה מִן הַשְּׁדֶרָה אוֹ מִן הַגֻּלְגֹּלֶת שיש בהן חשיבות מיוחדת. וסברה הגמרא שאין מסתבר שלדעת שמאי די אף בעצם אחת מן השדרה, ואילו לדעת החולקים אין די אף בשדרה כולה, ואם כן ניתן לפשוט הספק, שאף שדרה לבדה או גולגולת לבדה מטמאים הם את המאהיל עליהם. דוחה הגמרא: שַׁאנִי שַׁמַּאי דְּמַחְמִיר גם בזה ששדרה לבדה או גולגולת לבדה מטמאות וגם בזה שאף עצם אחת מהן מטמאת, והחולקים עליו חולקים בשני הדברים.

מקשה הגמרא: אם כן אדרבה לִיפְשׁוֹט מִינַּהּ לאידך גיסא, דַּמַּעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי דְּמַחְמִיר, הָא רַבָּנָן עַד דְּאִיכָּא שְׁדֶרָה וְגוּלְגֹּלֶת – כלומר, שדווקא לדעת שמאי המחמיר ישנה טומאה בכל אחד בפני עצמו, וכמבואר בדבריו 'עצם מן השדרה או מן הגולגולת', אבל לדעת חכמים, שאמרו 'שדרה וגולגולת' אין טומאה אלא בצירוף שדרה וגולגולת יחדיו.

דוחה הגמרא: לֹא ניתן להוכיח כן, שיתכן לומר שעַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּשַׁמַּאי, אֶלָּא בְּעֶצֶם אֶחָד דְּאָתֵי מִן הַשְּׁדֶרָה וּמִן הַגֻּלְגֹּלֶת אם יש בו טומאה, או שאין טומאה אלא כשתן שלמים, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בְּעִינֵיהּ אֲפִילּוּ חֲדָא מִינְּהוֹן – אבל באופן שהינם שלמים, יתכן שיודו לדעת שמאי שישנה טומאה בכל אחד מהם בפני עצמו. ואף שלא הוסיפו תיבת 'או' בדבריהם, יתכן שלא חששו לפרש דבריהם כל כך.

ספק בדיני טומאת רובע קב עצמות: בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא נטמא הנזיר ברוֹבַע קב עֲצָמוֹת הבא מִן הַשְּׁדֶרָה וְגוּלְגֹּלֶת, מַאי, האם באופן כזה עליו לסתור את מניינו ולגלח את שערותיו. כִּי קָתָנֵי במשנה שאינו מגלח אלא על טומאת חֲצִי קַב עֲצָמוֹת, דווקא הֵיכָא דְּאִיכָּא עצמות מִשְּׁאָר אֵבָרָיו שאינם חשובים כל כך, ולכך יש צורך בשיעור חצי קב, אֲבָל בעצמות הבאות מִן שְׁדֶרָה וְגוּלְגֹּלֶת דַּחֲמִירֵי משאר אברים, בזה יתכן שֶׁאֲפִילּוּ ברוֹבַע הקב עֲצָמוֹת סותר מניינו, אוֹ דִּלְמָא לֹא שָׁנֵא.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי המשנה: אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה שנזיר מגלח אם נטמא על ידי הַשְּׁדֶרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שאף רוֹבַע הקב עֲצָמוֹת דְּאָתֵי מִן שְׁדֶרָה וְגוּלְגֹּלֶת חֲמִיר, והרי בשדרה וגולגולת שלמים יש תמיד רובע עצמות, ואם כן לֵיתֵי חידוש גדול יותר, שמגלח עַל רוֹבַע עֲצָמוֹת הַבָּא מִן הַשְּׁדֶרָה כּוּ', שהוא פחות משדרה וגולגולת שלמים, ובהכרח צריך לומר שאין מטמאים אלא שלמים.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולכתבו בצער ע"ד יחס פלוני ופלוני לענינים דתיים, אף שצריך הי' להיות בהיפך וכו', - הנה כנראה שזהו אחד מהענינים שלא חל בהם שינוי משנים שעברו וגם מהדור שלפני דורנו ושלפניו, וכידוע מסיפורי העסקנים בימים ההם, ואף שמובן שזוהי רק חצי נחמה ואפשר עוד פחות מזה, הנה מאידך גיסא כמו שסו"ס דידן נצח אז בעבר, בודאי שכן יהי' גם עתה, אף שחבל שצריך לנצל כחות בהנ"ל (מלחמה בהרע) בה בשעה שהיו יכולים בכחות אלו ובמרץ זה לפעול בהקו דועשה טוב...

בברכת הצלחה רבה בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה שמחה וטוב לבב.